

A „DIVES IN MISERICORDIA” ENCIKLIKA

Kb. másfél évre a „Redemptor hominis” enciklika után, 1980 első adventi vasárnapján jelent meg a Szentatyá második nagy körlevele. Elejétől végig ő maga írta lengyel nyelven, ebből készült a hivatalosnak számító latin fordítás, majd a modern nyelveken megjelent fordítások. Stílusa bensőséges és lendületes, nem egyszer költői erejű.

I. Mivel az enciklika igen terjedelmes (83 oldal, 8 fejezet), fontos, hogy mindekenélőtt **alapgondolatairól** legyen áttekintésünk. Ezt maga a pápa adja meg az elején. Első enciklikájában az emberről szóló igazságot tárta fel, amint ez teljességében megnyilvánul Jézus Krisztus alakjában. De Krisztusban egyúttal fölfedezzük a mennyei Atyát is (vö. Jn 14,9), elsősorban az ő könyörülő szeretetét. Csak erre a titokra rányílvá ismerjük fel az ember legmagasabb hivatását. (Az enciklikát bemutató P. Tucci diptichonhoz, nagy kétrészes festményhez hasonlította az egymást folytató és kiegészítő két körlevelet.) A kinyilatkoztatásban mindig egyszerre van szó Istenről és az emberről. A helyesen értelmezett antropocentrizmus és teocentrizmus a teológiában nem ellentétes, hanem öszszetartozik. Igaz, az ember a tudományos-technikai haladás mai szakaszában mindinkább „a világ urának” érzi magát, és így az „irgalom” fogalmában rejülő rászorultság fölöslegesnek és elidegenítőnek látszik előtte. Az enciklika ezzel szemben rá akar mutatni, mennyire szüksége van éppen a mai világnak és embernek a könyörülő szeretetre.

II. **A messiási üzenet.** Jézus názáreti bemutatkozásából (Lk 4,18k) és a Jánosnak küldött üzenetből (7,22k) kiindulva a pápa megmutatja, hogy ő Isten szeretetét nyilatkoztatta ki a teljes ember, de elsősorban a szegények és szenvedők iránt. Ezt nevezi a bibliai nyelv „irgalom”-nak. Tette ezt elsősorban életével és tetteivel, de igehirdetésében és erkölcsi követelésében is. Az irgalomról szóló messiási üzenetben tehát sajátos isteni-emberi kettősség rejlik.

III. **Az irgalom az Őszövetségben.** A fogalomnak hosszú és gazdag története van. Izrael nemcsak tudott az Úr irgalmáról, hanem történelme során számtalanszor meg is tapasztalta. Alapvető élmény itt az egyiptomi kivonulás és a pusztai tartózkodás. A próféták tanításában az irgalom az isteni szeretetnek a bünt és a választott nép hűtlenségét legyőző ereje. De nemcsak Isten tulajdonsága, hanem az embernek vele való kapcsolatában is lényeges. Sokféle kifejezést találunk rá, de főleg a „hesed” (= Isten hűsége) és „rahamim” (= anyai könyörölete) szavakat. A szent szerzők mintegy ellentétbe állítják Isten igazságosságával, azt mondják, hogy sok esetben „erőt vesz” amazon, hatalmasabb, mélyebb nála. Valójában persze a kettő nem ellenkezik, hanem az irgalom

elsődlegesebb: Isten már a teremtéstől szeretettel fordul teremtménye felé, s ez még fokozódik a kiválasztás isteni titkaiban.

IV. A tékozló fiú példabeszéde (Lk 15). Ez az irgalom újszövetségi kinyilatkoztatásának csúcspontja, jöllehet sem az „igazságosság”, sem az „irgalom” szó nem fordul elő kifejezetten benne, Krisztus egyszerűsíti és elmélyíti az ószövetségi tanítást. A fiút illetően a súlypont nem annyira külső, mint belső nyomorúságán van; rájön, hogy elvesztette emberméltóságát, vagyis az igazságosságnak megfelelően kezdi látni és megítélni magát. Az apa viszont – a mennyei Atya – a végsőkig hű marad önmagához és szeretetéhez, folyvást fiának tekinti a – már Ádámban – eltévelyedett embert, értékeli a megtérő magatartását, és ennek megfelelően jár el vele szemben. Az igazi megtérés a szeretet és irgalom műve. „Az irgalom sajátos és igazi jelentése nemcsak abban áll, ahogyan – egyszerre a legélesebben és a legrészletvebben – az erkölcsi, anyagi vagy fizikai rosszra tekint; akkor érvényesül különlegesen és igazán, amikor újraértékeli, előmozdítja és kifejti a jót a rossz minden fajtájából, amely a világban és az emberben előfordul. Így értelmezve ez Krisztus messiási üzenetének fő tanítása, és a művét létrehozó hatóerő.” Így értették és gyakorolták követői is: teremtő szeretetként, amely nem hagyja magát legyőzni a rossztól, hanem legyőzi a rosszat jóval (Róm 12,21).

V. A húsvéti titok. Ebben tetőződik az isteni irgalom megnyilvánulása. A megfeszített Fiúban hinni annyi, mint hinni Istennek a világban jelenlevő, munkálkodó szeretetében, amely erősebb minden rossznál, és elsősorban a rossz legmélyebb gyökere: a bűn és a vele összekapcsolódó halál ellen irányul. Krisztus feltámadása a rossz végleges legyőzésének, a beteljesülő Istenországnak meghirdetése és valóságos kezdete. A húsvéti Krisztus az isteni irgalom eszkatológikus megtestesülése, eleven, végleges jele. A Szentatya itt kitér Mária szerepére, aki különleges, rendkívüli módon tapasztalta magán Isten irgalmát, és szívének áldozatával a keresztnél részt vett az isteni irgalom túláradozó megnyilvánulásában.

Itt kezdődik az enciklika második főrésze: hogyan hirdesse és hogyan valósítsa meg az Egyház ezt az örömhírt az emberiség jelenlegi helyzetében.

VI. „Irgalma nemzedékről nemzedékre” (Lk 1,80). A pápa először is nagyarányú képet rajzol a mai emberiségről. A tudomány és a technika nagy lendülettel fejlődik, növeli az ember öntudatát, az egység és szolidaritás érzékét. De érezzük „a növekedés válságait” is (vö. GS 10). Az egzisztenciális aggodalom egyre nő. Nemcsak a háborús veszély miatt, hanem anyagelvű civilizációnk egészének következményeképpen. A „dolgok” (anyagi javak, ösztönkielégítés, jogi igények) elválnak a személytől és fontosabbá válnak nála. Ez szabad teret nyit az ember elnyomásának. Elhalványodnak az emberi alapértékek, növekszik a világ nagy részében a nyomor. A pusztá igazságosság nem tudja megoldani a problémákat. Az ebből kiinduló cselekvés könnyen eltorzul, gyűlölet, kegyetlenség kerekedhet felül benne, de legalábbis nem vezet szükségképpen a személyek találkozására. „Summum ius summa iniuria.” Nem hiába tiltakozik Krisz-

tus kortársainál a „szemet szemért, fogat fogért” elv ellen. Egy mélyebb rendező erőre: a szeretetre van szükség. Az enciklika gyakorlati célja tehát: segíteni, hogy az anyagelvű civilizációt a szeretet kultúrája győzze le. Ebben az Egyház nagy szerepet tölt be.

VII. Isten Irgalma az Egyház küldetésében. Az Egyháznak elsősorban hirdetnie és vallania kell ezt az irgalmasságot. Ez történik a liturgia számos olvasmányában, különösen is a húsvéti titok hirdetésében és a Jézus Szívére való utalásban. Isten népe a maga teljességében az Eukarisztia ünneplésében való tudatos, átélt részvétellel és a bűnbánat szentségéhez való helyes járulással vallja meg az Úr irgalmát. Az „irgalom Atyjának” (2Kor 1,3) igazi megismerése az állandó megtérés forrásává lesz minden ember életében. Csakis ez teszi lehetővé az ökumenikus feladat megvalósítását is.

Az Egyháznak, Isten népének azon is kell fáradoznia, hogy továbbadja Isten könyörületét, vagyis maga is könyörületet gyakoroljon. Isten irgalmába az ember abban a mértékben tud behatolni, amennyire ő maga is hagyja alakítani magát a keresztyény felebaráti szeretet szellemétől. Fontos tudni, hogy az emberek egymás közti viszonyában az irgalmas szeretet, minden ellenkező látszat ellenére, sohasem egyoldalú folyamat, s így nem megalázó. Mert a valóságban aki ad, az maga is megajándékozott. Igazi irgalom csak abból a meggyőződésből fakadhat, hogy mi is irgalmat kapunk azoktól, akik iránt irgalmat tanúsítunk. Csak az irgalmas szeretetben találkozunk egymással az emberek igazán mint személyek, sajátos méltóságukban. Az igazságosság még nem tudja létrehozni a testvériség szellemét. Amivel természetesen nem becsüljük le az igazságosság alapvető értékét.

VIII. Korunk Egyházának imádsága. Az Egyháznak joga és kötelessége, hogy mindig újra Isten irgalmáért könyörögjön, annál inkább, minél kevesebb megértést mutatnak ez iránt az emberek. Ezért a pápa körlevelét sürgető felhívással zárja: imádkozzunk Isten irgalmáért az egész emberiség számára! Éppen a megújulás jelenlegi szakaszában semmiképpen sem szabad az Egyháznak csak önmagára gondolnia, hiszen Krisztus „az üdvösség szentségévé” tette a világban (LG 48).

Franz Dander nyomán

TALÁLKOZÁS AZ ÖREGEKKEL A MÜNCHENI LIEBFRAUENDOMBAN

1980. nov. 19.

Kedves idős fivéreim és nővéreim!

Egész különös örömmel tölt el, hogy németországi látogatásom keretében külön imaórában találkozhatom veletek. Úgy jövök hozzátok, mint bizalmas barátaimhoz: hisz tudom, hogy éppen a ti együttérzésetek, imátok, áldozatotok is tartóereje apostoli szolgálatomnak. Ezért megindult hálával köszöntelek titeket